

II. PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA

RECENZJE I NOTY RECENZyjne

Esther Muñiz Espada, *Derecho Agroalimentario y Ciberseguridad*, Editorial Reus S.A., Madrid 2019, ss. 230.

Badanie prawa rolno-żywnościowego nie jest łatwe, choćby ze względu na zmianę regulacji prawnych, a także związaną z tym potrzebę uwzględnienia zupełnie nowych zjawisk, jak również „odświeżenia” ujęć teoretycznych. Stosowanie technologii nowej generacji i inteligentnych technik rolniczych stanowi wyzwanie nie tylko dla ustawodawcy, ale także dla nauki. Z tego względu z uznaniem należy przyjąć książkę znanej i cenionej badaczki, profesor Uniwersytetu w Valladolid, poświęconej prawu rolno-żywnościowemu w kontekście cyberbezpieczeństwa. Ten temat nie był dotąd szerzej opracowany w literaturze¹.

Jak we wstępie pisze Autorka, zastosowanie technologii nowej generacji wpływa na cały łańcuch rolno-spożywczy: produkcję, przetwórstwo i komercjalizację. Z tego względu determinuje ono zasadę ostrożności i identyfikowalności, przyczynia się do wzrostu konkurencyjności sektora, oddziałuje na środowisko, na sposoby organizacji działalności, wzajemne połączenia między obszarami wiejskimi i zarządzanie, przyczynia się do różnorodności produktów i dostaw. Jest zatem jasne, że przyszłość sektora rolno-żywnościowego zależy głównie od ekspansji nowych technologii. Jednak przy zastosowaniu w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym nowych technologii mogą wystąpić zagrożenia cybernetyczne.

¹ Warto wspomnieć o artykułach: J. Martinez, *Chancen und Risiken der Digitalisierung in der Landwirtschaft – die rechtliche Dimension*, „Przeгляд Prawa Rolnego” 2016, nr 2, s. 13 i n.; P. Latanzi, *L'agricoltura di fronte alla sfida della digitalizzazione. Opporunità e rischi di una nuova rivoluzione*, „Rivista di Diritto Agrario” 2017, nr 4, s. 555 i n.

Pojawia się więc konieczność zapewnienia cyberbezpieczeństwa. Służy temu wieloaspektowe spojrzenie na takie problemy, jak: własność danych i ich przeniesienie, dostęp do nich, wewnętrzna operatywność danych, przekazywanie informacji i ich obieg, prywatność danych, wymiana danych za pomocą platform i ich kontrola, odpowiedzialność, trwałość innowacji w nowych modelach biznesowych i – co najważniejsze – bezpieczeństwo żywności. Jak pisze Autorka: „im bardziej polegamy na danych, tym bardziej stajemy się zależni od ich bezpieczeństwa” (s. 25).

Względy te uzasadniają strukturę pracy i wybór problemów będących przedmiotem szczegółowego opracowania właśnie z perspektywy cyberbezpieczeństwa. Autorka wychodzi od rozważań dotyczących zależności łańcucha rolno-żywnościowego od cyberbezpieczeństwa (rozd. II), a następnie omawia regulację ochronną w zakresie bezpieczeństwa (rozd. III). Skoro zaś przedstawia się łańcuch rolno-żywnościowy, to wypadało wyjść od charakterystyki dwóch dóbr (wody i żywności) jako „infrastruktury krytycznej” (rozd. IV) oraz pokazać urządzenia cybernetyczne i strategię cyberbezpieczeństwa (rozd. V). W tym kontekście Autorka prezentuje zastosowanie nowych technologii w budowaniu nowych modeli rolnych, także w przyszłej wspólnej polityce rolnej (rozd. VI). Kolejne rozdziały dotyczą już zagadnień związanych z zapewnieniem cyberbezpieczeństwa, takich jak: wpływ nowych technologii na zasadę identyfikowalności (rozd. VII), cyberbezpieczeństwo produktów rolnictwa ekologicznego (rozd. VIII), cyberbezpieczeństwo a umowa doradztwa rolniczego (rozd. IX). Całość zamykają rozważania na temat cyfryzacji towarzyszącej zmianie pokoleniowej oraz odnowy środowiska rolnego (rozd. X).

Autorka przechodzi od charakterystyki zagadnień ogólnych do analizy wybranych kwestii szczegółowych, służących rozwinięciu argumentacji. Warto tu przytoczyć przynajmniej niektóre stwierdzenia przedstawione w pracy.

W szczególności należy zauważyć, że bezpieczeństwo cybernetyczne pełni istotną rolę w łańcuchu rolno-spożywczym choćby ze względu na wpływ mediów informatycznych i elektronicznych na bezpieczeństwo żywności. Z koniecznością gromadzenia, przechowywania i ochrony danych we współczesnej zdigitalizowanej rzeczywistości wiąże się również coraz częstsze podejmowanie prób wirtualnych oszustw, najczęściej w formie wykradania danych. Dlatego wyzwaniem dla współczesnego sektora rolnego i żywnościowego jest bezpieczne stosowanie technologii i narzędzi cyfrowych w procesie produkcji.

Aby zminimalizować zagrożenia związane z łatwością naruszenia zabezpieczeń, należałoby, zdaniem Autorki, ująć w systemie prawnym działania oparte na prewencji i zintegrowanym systemie kontroli oraz ochrony. Muñiz Espada wymienia hiszpańską ustawę nr 36 z 2015 r. o bezpieczeństwie narodowym, dyrektywę 2008/114/WE z 8 grudnia 2008 r. w sprawie rozpoznawania i wyznaczania europej-

skiej infrastruktury krytycznej oraz oceny potrzeb w zakresie poprawy jej ochrony, a także hiszpańską ustawę nr 8 z 2011 r. o ustanowieniu środków na rzecz ochrony infrastruktur krytycznych. Zgodnie z postanowieniami tego ostatniego aktu prawnego w Hiszpanii opracowano pięć planów działań: Narodowy Plan Ochrony Infrastruktur Krytycznych, Sektorowe Plany Strategiczne, Plany Bezpieczeństwa Operatorów, Szczególne Plany Ochrony i Plany Wsparcia Operacyjnego.

Zastosowanie nowych technologii w rolnictwie przyczyniło się do powstania nowego zjawiska: rolnictwa precyzyjnego. Wszystkie narzędzia oparte na cyfryzacji i podłączeniu do internetu mają na celu maksymalizację efektywności produkcji rolnej przy zachowaniu kosztów na stałym poziomie albo ich zmniejszeniu. Wpisują się one również w realizację celów WPR po 2020 r., związanych także z ekologią, ochroną środowiska i zmianami klimatycznymi. Zastosowanie technologii cyfrowych pozwoli na realizację celów szczegółowych nowej WPR. W Komunikacie Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z 2017 r. (*Przyszłość rolnictwa i produkcji żywności*) podkreślono znaczenie cyfrowej transformacji rolnictwa i obszarów wiejskich.

Prawna ochrona przed zagrożeniami cybernetycznymi powinna, zdaniem Autorki, koncentrować się głównie na infrastrukturach krytycznych, a więc systemach oraz połączonych ze sobą obiektach (w tym obiektach budowlanych, urządzeniach, instalacjach i usługach), koniecznych do zapewnienia bezpieczeństwa państwa i jego obywateli, a także sprawnego funkcjonowania organów administracji publicznej, instytucji i przedsiębiorców. Niebagatelne znaczenie ma również wykształcenie rolników, którzy są coraz lepiej przygotowani do „cyfrowego rolnictwa” (*digital farming*). Jednym z priorytetów nowej WPR będzie podejmowanie działań na rzecz szybszego włączenia młodych rolników w proces zmian generacyjnych w rolnictwie, np. przy zastosowaniu środków związanych z rolnictwem cyfrowym. We wspólnym Komunikacie Komisji Europejskiej do Parlamentu Europejskiego i Rady z 2017 r. (*Odporność, prewencja i obrona: budowa solidnego bezpieczeństwa cybernetycznego Unii Europejskiej*) podkreślono konieczność wprowadzenia programów stażowych dla małych i średnich przedsiębiorców, opartych na zapewnieniu odpowiedniego poziomu cyberbezpieczeństwa.

Jak widać, technologie informacyjne mają coraz większe zastosowanie w rolnictwie, a ich rola będzie wzrastać. Z tego względu praca Esther Muñiz Espady jest niezwykle aktualna, porusza zagadnienia dotychczas szerzej nieopracowane, wskazuje na konieczność podejmowania określonych działań prewencyjnych i ochronnych. Zasluguje zatem na uważną lekturę.

ROMAN BUDZINOWSKI, KRZYSZTOF RÓŻAŃSKI

PRZEGLĄD CZASOPISM ZAGRANICZNYCH

„Agrar- und Umweltrecht“

Michael A. Else, *Das Gütezeichen im Weinrecht – eine besondere Art der Marke?* (Znaki jakości w regulacjach prawnych dotyczących win – szczególnie rodzaj marki?), AUR 2019, nr 7, s. 246–249.

Punktem wyjścia rozważań jest stwierdzenie różnorodności znaków jakości żywności. Autor zauważa, że możliwość stosowania takich znaków w przypadku win podlega szczególnym przepisom. Celem artykułu jest przedstawienie stanu prawnego po nowelizacji niemieckiego prawa własności przemysłowej.

Autor zaskoczony jest tym, że stosowanie znaków jakości ciągle maleje. Może to wynikać ze skomplikowanych regulacji prawnych, braku wiedzy konsumenta na temat tych znaków, a także z braku potrzeby ich stosowania na rynku międzynarodowym przez producentów win wysokiej jakości. Jednak nawet na złożonym i dynamicznym rynku znaki te są dla producentów win szansą na podkreślenie szczególnej jakości ich produktów. Autor zauważa, że znaki jakości są dobrem wspólnym i mogą być używane przez każdego producenta wina, który spełnia odpowiednie wymogi prawne. Podkreśla także konieczność prowadzenia wspólnej strategii marketingowej przez podmioty branży winiarskiej, co może wpłynąć na postrzeganie znaków jakości przez konsumentów. Zadaniem organów urzędowej kontroli wina jest natomiast monitorowanie zgodności z regulacjami, co obejmuje również kontrolę stosowania tych znaków. Nielegalne ich używanie zagrożone jest karą administracyjną oraz zakazem wprowadzania na rynek niewłaściwie oznakowanych produktów.

Autor podsumowuje, że stosowanie znaków jakości jest atrakcyjne w szczególności dla produktów niszowych lub małych grup producentów. Takie znaki stanowią bowiem jedyną zgodną z prawem możliwość bezpośredniego i wyraźnego zapewnienia konsumenta o określonej jakości wina.

Alexander Koof, *Pflanzenschutzrechtliche Anwendungsbestimmungen zum Schutze der Biodiversität. Rechtliche Bewertung von Anwendungsbestimmungen zur Vorhaltung von Biodiversitätsausgleichsflächen* (Przepisy dotyczące ochrony roślin w celu ochrony różnorodności biologicznej? Ocena prawna przepisów dotyczących stosowania obszarów kompensacji różnorodności biologicznej), AUR 2019, nr 8, s. 286–300.

Celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, czy dopuszczalne jest uzależnienie udzielenia zezwolenia na środki ochrony roślin od spełnienia wymogów prawnych dotyczących zachowania różnorodności biologicznej.

Autor twierdzi, że nie można obecnie uwzględniać w procedurach udzielania zezwoleń na środki ochrony roślin ich wpływu na różnorodność biologiczną. Podstawę prawną tego będzie mógł ustanowić w przyszłości jedynie prawodawca unijny. Ze

względu na przekazanie kompetencji ustawodawczych Unii Europejskiej zgodnie z postanowieniami TFUE, możliwa jest jedynie pełna harmonizacja w dziedzinie zatwierdzania pestycydów, a państwa członkowskie nie mają w tym zakresie pola manewru.

Podsumowując, autor twierdzi, że rozporządzenie (WE) nr 1107/2009 określa możliwość i zakres ustanawiania przepisów szczególnych. Unijne prawo dotyczące zezwoleń na środki ochrony roślin nie przewiduje obszarów kompensacyjnych. Inne rozwiązania prawa krajowego, w tym regulacje zapewniające obszary kompensacyjne w celu ochrony różnorodności biologicznej, byłyby sprzeczne z prawem unijnym.

Catherine Wildgans, *Erfahrungen mit dem BGH-Urteil vom 14.09.2018 zur „Windkraftklausel“* (Doświadczenia z wyrokiem BGH z 14.09.2018 w sprawie „klauzuli energetyki wiatrowej”), AUR 2019, nr 9, s. 332–334.

Punktem wyjścia rozważań jest wyrok niemieckiego Federalnego Trybunału Sprawiedliwości, zgodnie z którym państwo nie jest uprawnione do rekompensaty, jeżeli turbiny wiatrowe są zainstalowane na obszarach rolniczych, nabytych na podstawie określonych przepisów prawa niemieckiego. Ponadto budowa turbin wiatrowych i ich włączenie w specjalną strefę nie umożliwia wykonania prawa odkupu. Jedynym uprawnieniem państwa jest ustawowe prawo odstąpienia, które może być wykonane, jeżeli tak użytkowany obszar wpływa na znaczną część obszaru objętego umową.

Zdaniem autorki, aby kupujący mogli skutecznie zgłosić roszczenia wobec państwa, muszą spełnić określone wymogi formalne, w szczególności: umowy powinny być dokładnie sprawdzone i zawarte na piśmie, a wniosek o odszkodowanie należy zawsze poprzeć obliczeniem wykorzystanego obszaru. Każdy kupujący powinien sam sprawdzić, czy spełnia konkretne przesłanki, na podstawie których Federalny Trybunał Sprawiedliwości mógłby uznać nieważność klauzuli rekompensaty z uwagi na przedawnienie.

OPRACOWANIE: ŁUKASZ MIKOŁAJ SOKOŁOWSKI

„Revista de Derecho Agrario y Alimentario”

José María de la Cuesta Sáenz, *La regulación del desarrollo rural en España* (Regulacja rozwoju obszarów wiejskich w Hiszpanii), RDA 2018, nr 72, s. 31–47.

Zasadniczy problem dotyczący stosowania regulacji związanych z rozwojem obszarów wiejskich w Hiszpanii wynika z tego, że system prawny opiera się na aktach stanowiących przez władzę centralną oraz wspólnoty autonomiczne, a poszczególne programy rozwoju obszarów wiejskich są do niego wprowadzane poprzez zastosowanie różnych instrumentów, które nie zostały w tym systemie przewidziane. Zdaniem autora sytuacja ta stanowi pionierski przykład „wielopoziomowego zarządzania”, w ramach którego doszło do rozmycia linii podziału między prawem publicznym a prawem prywatnym, między tzw. *hard law* i *soft law*.

Kompetencje do stanowienia prawa rozwoju obszarów wiejskich przysługują głównie Unii Europejskiej, zaś jej państwom członkowskim w ograniczonym zakresie. Prawodawcy hiszpańskiemu na mocy konstytucji przysługuje ogólna kompetencja do koordynowania legislacji dotyczącej obszarów wiejskich, która została rozwinęta w dekreście królewskim nr 1080/2014 o koordynacji władz oraz rozporządzeniu UE nr 1305/2013. Zgodnie z hiszpańską ustawą zasadniczą, aby dany akt prawny obowiązywał, powinien zostać opublikowany w hiszpańskim Dzienniku Urzędowym, podczas gdy regulacje związane z omawianą tematyką oraz traktaty unijne publikowane są jedynie w Dzienniku Urzędowym UE. Autor konstatuje, że opisywaną sytuację należałoby zmienić poprzez większe zharmonizowanie prawa hiszpańskiego z prawem UE, w tym przyjęcie instrumentów, które umożliwią włączanie programów rozwoju obszarów wiejskich do hiszpańskiego systemu prawnego.

Santiago Escribano Pintor, Jorge Omar Cáceres Gianni, *Nuevas herramientas en la lucha contra el fraude alimentario en el sector de la miel* (Nowe instrumenty w walce z fałszowaniem żywności w sektorze miodu), RDAA 2018, nr 72, s. 49–85.

Działalność wytwórcza w hiszpańskim sektorze pszczelarstwie w ostatnich latach zmniejszyła się na skutek takich czynników, jak zmiany klimatyczne, stosowanie herbicydów i pestycydów, a także obecności czy przedostawania się na Półwysep Iberyjski wielu gatunków inwazyjnych. W związku z mniejszą liczbą produktów pszczelarskich na rynku wzrosły ich ceny, a także odnotowano liczne przypadki ich podrabiania.

Kwestię ochrony żywności przed jej fałszowaniem regulują m.in. rozporządzenia unijne nr 882/2004 i 178/2002, które zdaniem autora nie są wystarczająco skuteczne. Przeciwwstawienie się temu procederowi byłoby możliwe poprzez, po pierwsze, wprowadzenie dokładnej kontroli laboratoryjnej miodu przy wykorzystaniu rezonansu magnetyczno-nuklearnego w celu wykrycia w produkcji peptydów właściwych wyłącznie dla pszczół. Po drugie, należałoby rozważyć przyjęcie nowelizacji prawodawstwa dotyczącego etykietowania produktów rolno-spożywczych w postaci wprowadzenia obowiązkowej dla każdego produktu spożywczego „etykiety cyfrowej”, która miałaby być rejestrowana na stronach unijnych. Takie rozwiązanie stanowiłoby efektywną formę kontroli przedsiębiorców oraz przyczyniłoby się do zwiększenia stopnia świadomości konsumentów co do właściwości danego produktu.

Luis González Vaqué, *La futura regulación de las prácticas comerciales desleales en las relaciones entre empresas en la cadena de suministro de alimentos de la UE* (Przyszła regulacja nieuczciwych praktyk handlowych w stosunkach między przedsiębiorstwami w łańcuchu dostaw żywności w UE), RDAA 2018, nr 72, s. 125–143.

Dnia 12 kwietnia 2018 r. Komisja Europejska przedstawiła propozycję dyrektywy w sprawie nieuczciwych praktyk handlowych w relacjach między przedsiębiorstwami w łańcuchu dostaw żywności. Jej główny cel miało stanowić ograniczenie występowania tego rodzaju praktyk w obrocie produktami rolno-spożywczymi na skutek wprowadzenia

dzenia minimalnego poziomu ochrony na obszarze całej Unii Europejskiej, w tym listy praktyk rynkowych, w szczególności zakazanych. Ochronie mieliby podlegać przede wszystkim mali i średni dostawcy produktów rolno-spożywczych, którzy sprzedają swoje towary kupującym, niemającym statusu małych i średnich przedsiębiorstw.

L. González Vaqué stwierdził, że takie rozwiązanie sprzyja zagwarantowaniu bardziej sprawiedliwego poziomu życia dla mieszkańców obszarów wiejskich i stanowi jeden z celów Wspólnej Polityki Rolnej w rozumieniu art. 39 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Autor skrytykował zarazem inne proponowane rozwiązania prawne, a zwłaszcza bardzo ogólne definicje takich terminów, jak „dostawca”, „produkty żywnościowe”, „łatwo psująca się żywność”, wskazując, że są niejednoznaczne i nie pokrywają się z pojęciami zawartymi w innych, obowiązujących w Unii Europejskiej aktach prawnych. Jego zdaniem w przypadku ich przyjęcia nastąpiłby kolejny rozrost administracji unijnej, krytykowanej obecnie z uwagi na nadmierną wielkość i biurokratyzację.

OPRACOWANIE: KRZYSZTOF RÓŻAŃSKI

„Diritto Agroalimentare”

Eloisa Cristiani, *Dal vino biologico al vino sostenibile?* (Od wina ekologicznego do zrównoważonego?), DA 2019, nr 3, s. 411–433.

Bieżący numer czasopisma „Diritto Agroalimentare” prawie w całości poświęcony jest prawnym aspektom produkcji i wprowadzania do obrotu produktów winiarskich. Artykuł E. Cristiani dotyczy produkcji ekologicznej w ramach sektora wina. Prawo unijne przewiduje regulacje dotyczące wdrożenia ekologicznego modelu rolnictwa poprzez zrównoważone prowadzenie gospodarstw rolnych. Także w przypadku ekologicznej produkcji wina należy przyjąć perspektywę zrównoważonego korzystania ze środowiska. Dla prawidłowego wdrożenia unijnych przepisów dotyczących wina ekologicznego przyjęto we Włoszech szereg norm będących wynikiem współpracy sektora prywatnego i publicznego, które poza ochroną środowiska mają na względzie aspekty gospodarcze i społeczne związane z produkcją tego typu wina. Autorka poddaje analizie te regulacje oraz podejmuje próbę ustalenia jednolitego standardu dla rynku wina ekologicznego, tak aby odpowiadał on założeniom ochrony środowiska, a także potrzebom konsumenta.

Silvia Rolandi, *Cambiamento climatico e vino. Spunti di riflessione per l'adattamento.* (Zmiany klimatu i wino. Zachęta do refleksji nad adaptacją), DA 2019, nr 3, s. 477–489.

Tematem rozważań autorki jest produkcja wina w obliczu nasilających się zmian klimatycznych. W znacznym stopniu wpływają one na produkcję rolną w ogóle. Wzrost temperatur destabilizuje uprawę winorośli oraz produkcję wina. Prognozy klimatologów nie są optymistyczne i zakładają, że tendencja ta będzie się utrzymywać. Dlatego wyzwania

niem dla sektora będzie przystosowanie się do nowych warunków. Artykuł wskazuje na problemy, z jakimi będą mierzyć się producenci wina w przyszłości, proponuje pewne rozwiązania i wyznacza kierunek polityki, jaka powinna zostać wdrożona dla tego sektora.

Andrea Saba, *Blockchain e vino: una nuova frontiera (Blockchain i wino: nowa granica)*, DA 2019, nr 3, s. 491–501.

Artykuł dotyczy możliwości stosowania technologii *blockchain* w sektorze wina. Autor podkreśla, że w niedługim czasie technologię tę, kojarzoną obecnie z obrotem kryptowaluty, będzie można stosować przy dystrybucji produktów winiarskich. Umożliwi ona tworzenie baz danych opartych na algorytmach kryptograficznych, pozwalających na rejestrację danych stałych i niemodyfikowalnych. Autor ukazuje potencjał nowej technologii dla zwiększenia przejrzystości stosunków handlowych.

Giuliana Strambi, *„Strade del vino” all’enoturismo alla ricerca della qualità* („Szlaki wina” – enoturystyka i poszukiwanie jakości), DA 2019, nr 3, s. 503–519.

Artykuł przedstawia włoskie regulacje dotyczące enoturystyki. Autorka skupia się głównie na dekreście ministra rolnictwa z 12 marca 2019 r. wyznaczającym minimalne wymagania i normy jakości prowadzenia działalności związanej z turystyką winiarską. W latach 1999–2000 „szlaki wina” jako formy turystyki uregulowane zostały w sposób ogólny na poziomie państwowym, a uszczegółowienie tych norm odbywało się na poziomie lokalnym. W niniejszej pracy ukazano cechy charakterystyczne enoturystyki oraz motywy, które przyswieceały prawodawcy, aby wprowadzić nowe regulacje, a także ich wpływ na funkcjonowanie „szlaków wina”.

OPRACOWANIE: ELIZA JACHNIK

„Rivista di Diritto Agrario”

Antonio Jannarelli, *Prelazione agraria o prelezioni agrarie: considerazioni introduttive* (Pierwokup rolny lub prawa pierwokupów: rozważania wprowadzające), RDA 2018, z. 2, s. 140–174.

Artykuł dotyczy ewolucji regulacji prawnej pierwokupu gruntów rolnych przysługującego konkretnym podmiotom. Autor analizuje rozwiązania ustawy n. 590 z 1965 r. oraz art. 2083 włoskiego kodeksu cywilnego z 1942 r., w których zasadniczą rolę odgrywa instytucja prawa rolnego zwana w języku włoskim „*coltivatore diretto*” (podmiot uprawiający ziemię bezpośrednio). Ustawodawca dokonał modyfikacji tego pojęcia, nowelizując art. 2135 Kodeksu cywilnego dekretem legislacyj-

nym n. 228 z 2001 r. Następnie ustawa z 28 lutego 2016 r. n. 154 przyznała prawo pierwokupu sąsiadującemu właścicielowi profesjonalnego przedsiębiorcy rolnego. Zdaniem autora występujący dualizm pojęcia „coltivatore diretto” należy wyeliminować z systemu prawa.

Simone Matteoli, *La prelazione delle società agricole* (Prawo pierwokupu przysługujące osobowym spółkom rolnym), RDA 2018, z. 2, s. 175–194.

Autor podjął się opracowania dotyczącego prawa pierwokupu i odkupu przyznanego przez włoskiego prawodawcę osobowym spółkom rolnym. Kwestie te uregulował art. 8 ustawy n. 590 z 1965 r. i art. 7 ustawy n. 817 z 1971 r. Jednym z wymogów prawnych, jakie musi spełnić taka spółka, jest prowadzenie działalności, o której mowa w art. 2135 włoskiego Kodeksu cywilnego. Jednocześnie wspomniane rozwiązania prawne zostały oparte na instytucji włoskiego prawa rolnego znanej jako „coltivatore diretto”. Osobowej spółki rolnej dotyczą takie wymogi, jak wpis wspólnika mającego status „coltivatore diretto” do rejestru przedsiębiorstw i jego zdolność do wykonywania pracy. W praktyce trudności może sprawiać także kolizja pierwokupu dzierżawcy z pierwokupem sąsiadującego właściciela. Autor wyraża wątpliwość, czy w świetle ustawy n. 154 z 2016 r. prawo pierwokupu i odkupu przysługującego profesjonalnemu przedsiębiorcy rolnemu w przypadku, gdy jest on sąsiadującym właścicielem, przysługuje wyłącznie osobie fizycznej, czy także osobowej spółce rolnej.

Francesca Spagnuolo, *Accesso all’acqua per agricoltura e diritto ad un’alimentazione adeguata in situazioni di disastro* (Prawo do wody dla rolnictwa oraz odpowiedniego wyżywienia w sytuacjach katastrof), RDA 2018, z. 2, s. 361–376.

Prawo dostępu do wyżywienia, w tym wody, można odnotować w treści praw człowieka. Aż 70% słodkiej wody na świecie wykorzystuje rolnictwo. Gwarancje wody dla rolnictwa nie wchodzą jednak w zakres praw człowieka ani nie można ich wyinterpretować z treści regulacji. Zdaniem autorki prawo do wody dla rolnictwa powinno być zapewnione przez państwa w ramach praw człowieka do żywności. W *Sphere Standards* – podręczniku dla pierwotnego sektora rolnego, w części dotyczącej bezpieczeństwa żywnościowego, zawarto wymóg zapewnienia bezpieczeństwa tego sektora podczas katastrof naturalnych, w tym dostęp do zasobów takich jak woda.

Alessandra di Lauro, *Le denominazioni d’origine protette e le indicazioni geografiche protette di fronte alla sfida dello sviluppo sostenibile* (Chronione nazwy pochodzenia i chronione oznaczenia geograficzne wobec wyzwania zrównoważonego rozwoju), RDA 2018, z. 3, s. 381–410.

Autorka podjęła rozważania na temat chronionych nazw pochodzenia i chronionych oznaczeń geograficznych wobec wyzwania zrównoważonego rozwoju. Chronione

nazwy pochodzenia i chronione oznaczenia geograficzne w Europie są często łączone ze zrównoważonym rozwojem. Komisja ds. Wyżywienia i Rolnictwa ONZ wskazuje, że wspomniane instytucje mogą służyć wzmocnieniu polityki zrównoważonego rozwoju, czego przykładem jest kolumbijska kawa, ser Manchego (Hiszpania), czy wino Vale dos Vinhedos (Brazylia). Wyróżnienie tych produktów na rynku wpłynęło na wzrost ceny oraz wartość dodaną. Taką rolę przypisuje się wskazanym oznaczeniom również w dokumentach politycznych Unii Europejskiej związanych ze wspólną polityką rolną. Oznaczenia te mogą służyć zrównoważonemu rozwojowi, problem w tym, że regulacja unijna pozostaje na to obojętna.

Nicola Lucifero, *Il regolamento UE 2018/848 sulla produzione biologica. Principi e regole del nuovo regime nel sistema del diritto agroalimentare europeo* (Rozporządzenie UE 2018/848 w sprawie produkcji ekologicznej. Zasady i wymogi nowej regulacji w systemie europejskiego prawa rolno-żywnościowego, RDA 2018, z. 2, s. 477–508.

Autor analizuje nowe regulacje rolnictwa ekologicznego, w tym rozporządzenie nr 2018/848. Należy ono do pakietu regulacji „omnibus”, modyfikujących rozwiązania wspólnej polityki rolnej wraz z innymi rozporządzeniami zintegrowanymi i zmienionymi przez rozporządzenie nr 2017/2393. Poprzez możliwość wydawania aktów delegowanych znaczącą rolę w obszarze rolnictwa ekologicznego odgrywa Komisja Europejska. Celem tej regulacji jest zapewnienie funkcjonowania rynku produktów ekologicznych, w tym uczciwej konkurencji, a także unifikacja wymogów produkcji ekologicznej. Badane rozwiązania prawne są punktem styku prywatnych i publicznych interesów różnych grup społecznych. Rozporządzenie nr 2018/848 opiera się na podejściu innowacyjnym, choć zamiast upraszczać rozwiązania, budzi wątpliwości interpretacyjne.

OPRACOWANIE: KATARZYNA LEŚKIEWICZ